

Medard Boss, Η Ψυχοθεραπευτική Διαδικασία

Ο ελβετός ψυχαναλυτής Medard Boss υπήρξε ο ιδρυτής της σχολής της Daseinsanalyse. Μαθητής του Martin Heidegger, και σε στενή μακρόχρονη συνεργασία μαζί του, επεχείρησε να τοποθετήσει το θέμα της ψυχοθεραπείας σε μια φαινομενολογική-υπαρξιακή βάση. [Κ.Γ.]

Την τελευταία μέρα ενός συνεδρίου αρμόζει ένας στοχασμός επάνω στο ποιες λύσεις βρεθήκανε στα προβλήματα που τέθηκαν. Ακόμα σημαντικότερο: ποια νέα ερωτήματα εναπόθεσαν στο μέλλον οι απαντήσεις που βρέθηκαν.

Εαν εποπτεύσω τις επιστημονικές συμβολές που μόρεσα ν' ακούσω, πιστεύω πως αντιλήφθηκα προπάντων δύο βασικούς ορισμούς της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας:

1. Σύμφωνα με τον παλιό ορισμό του Freud η ψυχοθεραπευτική διαδικασία είναι διαδοχή ψυχικών διεργασιών δια των οποίων στον ασθενή εκεί που ήταν Αυτό μπορεί να γίνει Εγώ.
2. Η ψυχοθεραπευτική διαδικασία είναι διάλογος μεταξύ αφενός ενός ή περισσοτέρων ψυχοθεραπευτών και αφετέρου ενός ή περισσοτέρων προστατευόμενων τους, στην πρόοδο του οποίου αυτοί έχουν ν' αποκτήσουν την ατομικότητα ή την αυτοπραγμάτωσή τους.

Μου φαίνεται ότι τουλάχιστον ένας, αν όχι πάντα και οι δυο ορισμοί, έχει τεθεί ως θεμέλιο όλων των περιγραφών της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας που ακούσαμε, είτε αυτή παρουσιάστηκε στην μορφή μιας κλασσικής ψυχανάλυσης είτε μιας κάποιας ομαδικής θεραπείας είτε μιας συμβουλευτικής ή συμπεριφορικής θεραπείας.

Μέχρι εδώ καλά. Όμως τι είναι αυτό, μια διαδοχή ψυχικών διεργασιών ή η πρόοδος ενός διαλόγου, στην ουσία του; Όσο δεν το έχουμε αναλογιστεί επαρκώς, όλοι οι ορισμοί μας της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας μένουν χωρίς έδαφος. Για να φτάσουμε σ' αυτό το έδαφος χρειάζεται προφανώς μια εμβάθυνση του βλέμματος στην ιδιομορφία της ανθρώπινης ύπαρξής μας. Διότι μόνον μέσα απ' αυτήν την ιδιομορφία θα προκύψει ο όρος της δυνατότητας να μιλούμε για μια συμπεριφορά, μια συνομιλία, έναν διάλογο, μια μεταλλαγή του Αυτό.

Για την αρχική προετοιμασία αυτών των βασικών ερωτημάτων (η λύση των οποίων εναποτίθεται από μάζ τους ψυχοθεραπευτές στο άμεσο μέλλον) μέσα από το έδαφος οποιασδήποτε ψυχοθεραπευτικής

διαδικασίας, προτείνω να μείνουμε σήμερα σε δυο απλά συγκεκριμένα συμβάντα που άκουσα τελευταία

Ένας ψυχολόγος 28 ετών άρχισε πρόσφατα μια λεγόμενη εκπαιδευτική ανάλυση σε μια πεπειραμένη συνάδελφο. Ο αναλυόμενος ήταν διδάκτορας της φιλοσοφίας κι ασκούσε το επάγγελμα του ψυχολογικού συμβούλου κρατικών παιδικών σταθμών. Όλες οι δυνατές του σχέσεις με τα πράγματα και τους συνανθρώπους χαρακτηρίζονταν από μια τεράστια απόσταση. Ο αναλυόμενος συνίστατο σχεδόν μόνο στην πραγματιστική, επιστημονική παρατήρηση αυτού που του εμφανιζόταν εμπρός του. Τίποτα δεν τον άγγιζε, όπως λέμε, συναισθηματικά, ούτε καν τα παιδιά, για το καλό των οποίων είχε να φροντίζει. Σε τίποτα δεν αφηνόταν από πιο κοντά. Όλα όσα είναι γνωστά στην ψυχολογία, τα γνώριζε με το μυαλό του. Εκπλήρωνε τα διαδικαστικά του καθήκοντα τέλεια. Απορούσε μόνο που όλες οι προσπάθειές του ν' ασχοληθεί θεραπευτικά με μεμονωμένα παιδιά ναυαγούσαν επανειλημμένα γιατί, ήδη μετά από μερικές συναντήσεις, τα παιδιά δεν ήθελαν να πάνε σ' αυτόν.

Τέσσερις εβδομάδες μετά την έναρξη της εκπαιδευτικής του ανάλυσης, κατά την είσοδό του στο ιατρείο, η αναλύτρια διαπίστωσε για πρώτη φορά μια εμφανή συγκίνηση. Ο ψυχολόγος της ομολόγησε ότι σήμερα, για πρώτη φορά στη ζωή του, σε μια από τις επισκέψεις του στους παιδικούς σταθμούς, του ήρθε στο νου να χαϊδέψει λίγο τα μαλλιά κάποιων από τα παιδιά που είχαν μαζευτεί γύρω του. Όπου τα παιδιά ήταν σαν να μεταμορφώθηκαν. Δεν τον κοίταζαν αγχωμένα και ντροπαλά όπως πριν αλλά ευτυχισμένα.

Η ιδέα μιας τέτοιας τρυφερής χειρονομίας του είχε έρθει χωρίς η αναλύτρια, στις λίγες θεραπευτικές συναντήσεις που προηγήθηκαν, να έχει κάνει τίποτα περισσότερο από το να τον υποδέχεται κάθε φορά φιλικά και καλοπροαίρετα και κατόπιν πάλι να τον αποχαιρετά έχοντας την ίδια στάση, αφού την ώρα που μεσολάβησε τον είχε ακούσει με ελεύθερα μετέωρη προσοχή, δίχως να μιλήσει καθόλου.

Από το δεύτερο παράδειγμα μιας "ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας" θα σας αναφέρω μόνο δυο σύντομα όνειρα. Μεταξύ τους παρεμβλήθηκε ένα διάστημα δύο ετών εντατικής daseins-αναλυτικής θεραπείας. Η πρώτη αναφορά ονείρου είναι κατά λέξη η εξής: "Μπροστά μου στέκεται μια νεαρή γυναίκα, μισόγδυτη. Όμως όταν την κοιτάζω προσεκτικότερα βλέπω πως δεν είναι πραγματική, ζωντανή γυναίκα αλλά μάλλον κούκλα. Τότε έχω στο χέρι ένα μαστίγιο. Μ' αυτό μαστιγώνω την κούκλα-γυναίκα όπως τα παιδιά στον δρόμο τυλίγουν και πετάνε τις σβούρες. Όπου η

γυναίκα μεταμορφώνεται προοδευτικά σ' ένα τέτοιο παιχνίδι-σβούρα. Με το μαστίγιο την πετάω όλο και δυνατότερα!" Τέλος του ονείρου.

Η δεύτερη αναφορά ενός ονείρου από τον ίδιο ασθενή: "Καθόμουν σ' έναν κήπο πάνω σ' έναν ωραίο ογκόλιθο. Αριστερά μου είχε καθίσει η κυρία A.W. Η κυρία A.W. είναι παλιά μου φοιτήτρια, κάπου 28 χρονών. Είναι πολύ έξυπνη και συγχρόνως πολύ θηλυκιά, μητρική. Στο όνειρο καθόταν δίπλα μου κι ακουμπούσε το κεφάλι της στον ώμο μου. Μ' αυτό μ' έκανε να καταλάβω ότι μ' αγαπά. Τότε της είπα: Καιρό τώρα ήθελα να σ' το πω, ότι κι εγώ σ' έχω στην καρδιά μου. Όπου για πολλή ώρα μείναμε τελείως σιωπηλοί και μας διαπερνούσε η πιο μύχια υπέροχη αίσθηση πως είμασταν ένα."

Αυτά τα δύο ονειρικά συμβάντα προέρχονται από τη ζωή ενός πανεπιστημιακού δασκάλου 42 ετών. Στην πάροδο των χρόνων που μεσολάβησαν, οι σχέσεις αυτού του άνδρα προς το άλλο φύλο εξανθρωπίστηκαν και στον ξύπνο. Η τεχνική του αναλυτή - εκτός από τις ολότελα διαφορετικές *daseins*-αναλυτικές ερμηνείες των ονείρων - ακολούθησε εν πολλοίς τους κανόνες του Freud για την ανάλυση των αντιστάσεων. Σε κάθε ευκαιρία ο αναλυτής εφιστούσε την προσοχή του ασθενούς στα ολότελα στενά όρια της συνανθρώπινης συμπεριφοράς του: Η δυνατότητά του ν' αγαπά είχε περιοριστεί στο να χρησιμοποιεί τις γυναίκες σαν απλά παιχνίδια, και κάθε φορά μετά τη χρήση τους να τις πετά

πέρα.

Τελείως συνοπτικά, και στις δυο περιπτώσεις, η ψυχοθεραπεία συνίστατο σε μια συνανθρώπινη συνομιλία. Διότι και η σιωπηρή ακρόαση της αναλύτριας του πρώτου παραδείγματος ανήκει άμεσα στην ομιλία δύο ανθρώπων μεταξύ τους. Όμως και τι δεν κρύβει η δυνατότητα μιας συνανθρώπινης συνομιλίας.

Πώς για παράδειγμα θα μπορούσε ποτέ να υπάρχει μια συνομιλία, όπως ειδικότερα μια *ψυχοθεραπευτική* συνομιλία, αν η ανθρώπινη φύση μας δεν συνίστατο πρώτιστα σε μια ομιλητότητα^{1[1]} για τις σημασιότητες^{2[2]} των δεδομένων του κοινού μας κόσμου που μας συναπαντούν κάθε φορά όλους μαζί; Κι αν η ύπαρξή μας, στα βασικά της στοιχεία, ήταν μια διαθεσιμότητα και μια προσληπτικότητα, εξαρχής εκτεταμένη στον κόσμο; Κι αν ήταν πάντα φανέρωση κόσμου, στην οποία μετέχουμε όλοι μαζί εξαρχής - αν κι ο καθένας με τον δικό του ιδιαίτερο τρόπο; Διαφορετικά πώς θα μπορούσε για παράδειγμα αυτό

εκεί το παράθυρο να μας μιλήσει από κει πέρα ως ένα χρηστικό πράγμα για το άνοιγμα και το κλείσιμο του δωματίου; Όπου δεν πρόκειται διόλου για μια παθητική προσληπτική ικανότητα του σημασιακού του περιεχομένου. Στην ομιλητότητά μας γι' αυτό ανταποκρίνεται ισοδύναμα το ότι, ως οι άνθρωποι που είμαστε, καλούμαστε, εννοώντας και πράττοντας, ν' απαντήσουμε στο προσλαμβανόμενο αντίστοιχα, ώστε αυτό να μπορέσει κατά το δυνατόν ν' αναπτυχθεί και να γίνει αυτό που έχει να γίνει. Μια τέτοια απάντηση του την οφείλουμε. Εδώ, σ' αυτήν την οφειλή, θεμελιώνεται τελικά η γνήσια ανθρώπινη ενοχικότητα. Ολότελα και δια βίου.

Όμως πώς θα μπορούσε να δοθεί σ' εμάς τους ανθρώπους η χάρη και, ως κατ' αυτόν τον τρόπο ομιλητοί, να υπάρχουμε εκ θεμελίων σαν συνομιλία μ' αυτό που μας συναπαντά και μας μιλάει με τις σημασιότητές του, αν ανάμεσα σ' εμάς και σ' αυτό που μας συναπαντά, αν αυτό το Μεταξύ δεν ήταν ένα ανοιχτό, ένα διαυγές; Και πώς θα μπορούσαμε ακόμη να πάρουμε έστω την παραμικρή είδηση για ο,τιδήποτε αν εμείς οι ίδιοι δεν είμασταν μια ανοιχτή προσλαμβάνουσα φύση, αν δεν υπήρχαμε πρωταρχικά ως φανέρωση κόσμου και αν, σαν μια τέτοια ύπαρξη, δεν κατοικούσαμε το διαυγές, ή την α-λήθεια, που μόλις αναφέρθηκε; Αναγκαστικά χρειάζεται κάτι τέτοιο, ώστε ένα πράγμα να μπορεί να δείχνεται, να είναι παρόν, κι έτσι να είναι. Αυτό ισχύει τόσο για μας τους ανθρώπους ως τα προσλαμβάνοντα όντα, όπως και για τις μη ανθρώπινες παρουσίες τις προσλαμβανόμενες από μας. Αν για παράδειγμα η οντότητα του ανθρώπου περατώνονταν, όπως ένα τραπέζι, ήδη στην επιφάνειά της, στην επιδερμίδα, πώς θα μπορούσαμε ποτέ να το εμπειραθούμε³ καν ότι υπάρχει κάτι σαν εξωτερικός κόσμος; Κι ακόμα δεν είμαστε απλά "μέσα στον κόσμο" όπως κάπου ρούχα στον κενό χώρο μιας ντουλάπας. Το "μέσα" του ανθρώπινού μας Είναι-(μέσα)στον-κόσμο έχει ολότελα άλλα χαρακτηριστικά από το "μέσα" των ρούχων στο εσωτερικό μιας ντουλάπας. Διότι ούτε εκείνα, τα ρούχα, ούτε αυτή, η ντουλάπα, δεν μπορούν καθόλου να εμπειραθούν το ένα το άλλο, ή τον εαυτό τους. Αντίθετα εμείς οι άνθρωποι, η ύπαρξη των οποίων είναι μια ομιλητότητα για τις σημασιότητες αυτών που μας συναπαντούν, σαν μια τέτοια δυναμική πρόσληψη είμαστε ήδη από πάντα, όλοι μαζί, με την πρωταρχική σημασία της λεξούλας "μέσα", δίπλα στα "έξω" προσληπτά πράγματα ενός κοινού κόσμου.

Εάν αυτό μια φορά αναγνωριστεί, πρέπει να εγκαταλειφθούν άπαξ διά παντός όλες οι μέχρι τούδε συνηθισμένες ψυχολογικές παραστάσεις μιας αντικειμενοποίησης και μιας υποστασιοποίησης της "ψυχής" μας χάριν

της ενόρασης ότι η θεμελιακή ιδιοσυστασία της ύπαρξής μας συνίσταται σε μια ολότελα μη-αντικειμενική και μη-υποστασιακή, "καθαρά πνευματική", εκτεταμένη στον κόσμο ομιλητότητα και προσληψιμότητα για τις σημασιότητες αυτών που μας συναπαντούν. Κι αυτό δεν αλλάζει ούτε μέ το γεγονός της σωματικότητάς μας, που είναι παρασπύσιμη και μετρήσιμη όπως κάθε άλλο παρόν αντικείμενο, και παρά το ότι είναι μπορεί να παρέχει σ' αυτόν τον τρόπο θεώρησης των φυσικών επιστημών αποτελεσματικότερες απαντήσεις. Διότι άλλο είναι ένας αποτελεσματικός χειρισμός και άλλο η θεματικά ορθή κατανόηση του χειρίσιμου. Μάλιστα ο τρόπος θεώρησης των φυσικών επιστημών ήδη εκ των προτέρων έχει χάσει από το βλέμμα την ειδικά ανθρώπινη ιδιομορμία της σωματικότητάς μας: Αγνοεί την άμεση ένταξη της σωματικής σφαίρας της ύπαρξής μας στο πρωτοθεμελιακό στοιχείο της προσλαμβάνουσας και απαντώσας αναφορικότητας σ' αυτό που μας συναπαντά, όπως δείχνεται στην daseins-αναλυτική πρόσβαση. Πάντως το άλμα της σκέψης από τις μέχρι τούδε επιστημονικές παραστάσεις στο έδαφος που δείχνεται πραγματικά μέσα από τα ίδια τα φαινόμενα είναι τεράστιο, και για μας σήμερα επιτελείται μόνο μετά από μακρά άσκηση. Ωστόσο αυτές οι δυσκολίες δεν θα πρέπει να είναι λόγος για αποφυγή του άλματος, γιατί η κατανόησή μας μόνο μ' αυτό μπορεί να προσεγγίσει την υπόθεση του ανθρώπινου Είναι-στον-κόσμο κι έτσι να γίνει αντίστοιχα "αντικειμενικότερη".

Εάν όμως έτσι είναι με την ιδιομορμία της ύπαρξής μας, όπως μας επιτρέπει να την γνωρίσουμε η φαινομενολογική ή daseins-αναλυτική προοπτική, τότε είναι παραπλανητικό να αποκαλούμε την "ψυχοθεραπευτική διαδικασία" διά-λογο. Διότι διά-λογος είναι λόγος πέρα-δώθε. Τούτο πάλι προϋποθέτει δύο αυθυπόστατα, χωριστά υποκείμενα ή συνειδήσεις εν είδει κύστεων. Τότε όμως θα μένει για πάντα μυστήριο - και καμιά γνωσιοθεωρία δεν θα ήταν σε θέση να το διευκρινίσει - πώς τέτοιες εγγενείς κύστεις υποκειμένων ή ψυχών, ορμώμενες αφεαυτών, μπορούν να κάνουν την υπέρβαση προς τα πράγματα και τους συνανθρώπους, ούτε πώς μπορούν ν' απολήξουν σ' ένα υποκειμενικό δοχείο μιας συνείδησης. Στην πραγματικότητα όμως εμπειρώμαστε τον εαυτό μας πάντα έτσι ώστε ποτέ δεν υπάρχουμε εξαρχής μεμονωμένοι στον εαυτό μας. Πάντα βρισκόμαστε ήδη και μαζί με τους συνανθρώπους μας. Καθένας από μας μετέχει εξαρχής πρωτογενώς στην ανοιχτή περιοχή μιας κοινής φανέρωσης κόσμου, η οποία συνίσταται σε μια προσληψιμότητα και ομιλητότητα απέναντι σ' αυτό που μας δείχνεται. Γι' αυτό και όλοι μαζί είμαστε ήδη από πάντα δίπλα σ' αυτό που δηλώνεται σε μια τέτοια φανέρωση κόσμου. Μ' αυτό εννοούμε εκείνο το ουσιακό στοιχείο της ύπαρξής μας στο οποίο κανείς μπορεί να δώσει τον τίτλο του πρωταρχικού Συν-είναι του ανθρώπου.

Για παράδειγμα αυτό το αναλόγιο, όπου στέκομαι τώρα, ήδη εκ των προτέρων μας μιλά όλους μαζί αφεαυτού ως το εδώ παρόν αναλόγιο, επομένως σαν ένα χρηστικό αντικείμενο για να στηρίζει το χειρόγραφό μου. Εξαρχής το προσλαμβάνουμε από κοινού ως το πράγμα που βρίσκεται εδώ έξω. Κανείς από μας δεν βλέπει ποτέ από μόνος του καταρχήν απλώς ένα ψυχικό είδωλο που έφτιαξε ο ίδιος στο εσωτερικό μιας ατομικής συνεδησιακής κύστης. Πώς θα μπορούσαμε τότε, μέσα από τέτοια μεμονωμένα υποκειμενικά είδωλα, να πάρουμε είδηση ενός τέτοιου αναλόγιου, όπως κάνουμε στην πραγματικότητα; Μόνο στο έδαφος της πρωταρχικής μας συναλληλίας ήταν δυνατό και στα παραδείγματά μας το ότι στην συναλληλία του ασθενούς με τον πιο ελεύθερο θεραπευτή ο προηγουμένως απλησίαστος ψυχολόγος κάποτε έγινε ανοιχτός για ένα χάδι στα μαλλιά των παιδιών και ο βαριά ερωτικά διαταραγμένος πανεπιστημιακός δάσκαλος ήταν σε θέση να πραγματώσει όλες τις δυνατότητές του να αγαπά: και τα δύο τρόποι συμπεριφοράς που μέχρι τότε βασικά ήταν προσιτοί μόνο στον θεραπευτή. Σίγουρα οι ακόμη νευρωτικά κλειστές υπάρξεις των ασθενών μπορούσαν ν' ανοίξουν για την γι' αυτούς νέα συμπεριφορά μόνο στο έδαφος της πρωταρχικής συναλληλίας του ανθρώπου *μέσα από* την πιο ανοιχτή δυνατότητα ύπαρξης των θεραπευτών. Οι πιο ελεύθερες δυνατότητες συμπεριφοράς τους δεν είχαν γίνει ακόμα καθαυτές δικές τους. Γι' αυτό και τέτοια αρχικά φαινόμενα ίασης, εξαρτώμενα από τους θεραπευτές, υποβαθμίστηκαν από την ψυχαναλυτική θεωρία με κάπως περιφρονητικό τρόπο ως μεταβιβαστικές ιάσεις. Όμως είναι αναγκαία μεταβατικά φαινόμενα. Οι ασθενείς, για να οικειοποιηθούν οι ίδιοι πραγματικά μεγαλύτερη ελευθερία και ανοικτότητα, και να μην χρειάζονται άλλο την άμεση παρουσία του θεραπευτή, χρειάζονται κάθε φορά μακρά ενάσκηση. Ο Freud αποκάλεσε αυτήν την ενάσκηση "Durcharbeiten"⁴[4] Πάντως κατόπιν δεν μας εξήγησε πώς πρέπει να κατανοηθεί αυτή η παράξενη έννοια. Μίλησε μόνο για μια ικανότητα καρτερικής αναμονής.

Όταν η λέξη "διάλογος" αδικεί αυτό που συμβαίνει στην πρόοδο μιας ψυχοθεραπείας, μήπως αυτή είναι τότε "διαδικασία"; Λόγω του περιορισμένου διαθέσιμου χρόνου θα αντιπαρέλθουμε τα πολλά ερωτηματικά την έννοιας "ψυχή", που απαντάται και στο θέμα του Συνεδρίου. Ερωτάμε μόνο τι να σημαίνει η λέξη *διαδικασία* [Prozess] σε σχέση μ' αυτό που συμβαίνει, ή τουλάχιστον θά 'πρεπε να συμβαίνει στην άσκηση του επαγγέλματός μας. Η λέξη Prozess έρχεται από το λατινικό *procedere, processus*. Στην γλώσσα μας: πρό-οδος. Όπου από τους αρχαίους Ρωμαίους μέχρι σήμερα μια τέτοια πρόοδος παρασταίνεται καταρχήν σαν μετακίνηση στον χώρο, από έναν τόπο σ' έναν άλλο, όμως

κατόπιν - κάτι πολύ σημαντικότερο για την παράσταση μιας ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας - και σαν διαδοχή πραγμάτων και διεργασιών μέσα στον χρόνο, η εμφάνιση, η υπόσταση και η παρέλευση από κάτι σ' ένα ορισμένο χρονικό διάστημα. Αυτό δεν ισχύει μόνο για τις φυσικοχημικές διεργασίες στην περιοχή των φυσικών επιστημών. Κάθε ψυχοθεραπευτική διαδικασία εννοείται επίσης σαν διαδοχή φαινομένων μέσα στον χρόνο. Επομένως, και τελείως ιδιαίτερα όταν μιλούμε για μια ψυχοθεραπευτική διαδικασία, όλα εξαρτώνται από την ερμηνεία του "μέσα" που αναφέρεται στην διατύπωση μιας "διαδοχής-μέσα-στον-χρόνο".

Μέχρι σήμερα και σε κάθε εποχή, έτσι και σ' όλους τους ομιλητές του Συνεδρίου, με το "μέσα" στον χρόνο της ψυχοθεραπευτικής διεργασίας υπονοήθηκε ότι ο χρόνος είναι κάτι σαν δοχείο, κάτι το χωρικό. Έτσι ο φιλόσοφος Bergson, τον οποίο σίγουρα δεν πρέπει να λησμονούμε, αφού άλλωστε συγκεντρωθήκαμε στο Παρίσι, είπε: "Ο χρόνος, με τον οποίο υπολογίζουμε, είναι χωροθετημένος χρόνος. Ο χρόνος είναι χώρος."

Μόνο που όταν έτσι παρασταίνουμε το "μέσα" της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας που ανελίσσεται "στον χρόνο" δεν θα προσεγγίσουμε καν αυτό που συμβαίνει αληθινά κατά την συναλληλία του ψυχοθεραπευτή με έναν ή περισσότερους που ζητούν βοήθεια. Τι ήταν ο χρόνος στο συγκεκριμένο μας παράδειγμα όπου συνέβη και ξαφνικά μια μέρα ένας νεαρός ψυχολόγος, ήδη σύντομα μετά την έναρξη μιας ανάλυσης, για πρώτη φορά στη ζωή του μπόρεσε να χαϊδέψει τρυφερά τα μαλλιά των παιδιών που του ανατέθηκαν; Τι ήταν ο χρόνος όπου ο άλλος αναλύμενος στάθηκε ικανός να προ-οδεύσει από ένα καθαρά εγκεφαλικό-λογικό ον προς έναν επαρκέστατο ερωτικό σύντροφο μιας γυναίκας;

Πάντως οι φυσικοί δεν μπορούν να μας πουν τίποτα για το τι είναι αυτός ο χρόνος, ούτε κι ο *Einstein* με την θεωρία του της σχετικότητας. Οι φυσικοί μπορούν μόνο να μετράνε τον χρόνο. Όμως για να μπορεί κάτι να μετρηθεί, πρέπει ήδη να είναι εδώ. Εάν αναρωτηθούμε οι ίδιοι πώς εμπειρώμαστε πρωταρχικά τον ανθρώπινο χρόνο μας, τότε αυτός μας δίνεται πάντα έτσι ώστε έχουμε χρόνο. Κι ακόμη τον έχουμε, τον χρόνο, πάντα για αυτό ή εκείνο, ακόμα κι όταν πρέπει να πούμε πως τώρα δεν έχουμε χρόνο να κάνουμε έναν περίπατο, δεν έχουμε χρόνο γιατί αυτόν, τον χρόνο, τον έχουμε και τον αναλώνουμε ακριβώς για την ακρόαση μιας ανακοίνωσης επάνω στην ψυχοθεραπευτική διαδικασία. Τον χρόνο που "έχουμε", σαν άνθρωποι, τον έχουμε πάντα κατά τρόπον ώστε κάθε φορά είμαστε εκείνοι που τώρα ακριβώς συμπεριφερόμαστε έτσι ή αλλιώς προς αυτό ή εκείνο προσλαμβάνοντας, εννοώντας ή πράττοντας,

διαμένουμε σ' αυτές τις αναφορές προς αυτό κι έτσι είμαστε στον κόσμο, έτσι υπάρχουμε. Στο πρωταρχικό, ανθρώπινο έχω-χρόνο, το "έχω" χρόνο είναι ουσιαστικά, κι επομένως πάντα, διαμονή σ' αυτήν ή σ' εκείνη την αναφορά προς ό,τι μας συναπαντά. Ακόμη ακριβέστερα: Το έχω-χρόνο μας είναι η κατεξοχήν συναλληλία μας δίπλα στα ίδια πράγματα ενός κοινού κόσμου. Μ' αυτό το έχω-χρόνο είναι συγγενικός ο λόγος: έχω-άγχος. Κι αυτό το έχω-άγχος δεν είναι διόλου ένα έχω όπως το έχω ενός αυτοκινήτου. Βασικά και το έχω-άγχος σημαίνει πάντα έναν τρόπο με τον οποίο είμαι. Κατά μείζονα λόγο το έχω-χρόνο είναι ο τρόπος με τον οποίο είμαι. Πρόκειται για ένα Είναι με την έννοια ότι η ύπαρξή μας είναι διά βίου συναναστροφή μας μ' αυτό που μας συναπαντά.

Ωστόσο τον χρόνο μας δεν τον έχουμε μόνο έτσι που να είμαστε απλά οι τρόποι μας συμπεριφοράς απέναντι στα παρόντα. Στο πιο δικό μας Είναι ανήκει ομοπηγαία και το παρελθόν μας. Παρελθόντες είμαστε ως αυτοί που ανάλωσαν τον αλλοτινό τους χρόνο γι' αυτήν ή εκείνη την συμπεριφορά προς αυτό που τότε μας συναπάντησε. Όπου όμως στο μεταξύ το παρελθόν δεν παρήλθε απλά, δεν χάθηκε και δεν εξέπεσε. Μάλιστα συνεχίζει πάντα να διαρκεί και, σαν παρελθόν, μας μιλά συνεχώς στο παρόν μας. Για να ολοκληρώσουμε το τρίπτυχο της πρωταρχικής χρονικής φύσης μας, δηλαδή τον χαρακτηρισμό της ουσίας μας, πρέπει να υποδειχθεί ότι υπάρχουμε συνεχώς και ως προσμένοντες. Αυτό θα πει, είμαστε πάντα και ως αυτοί που περιμένουν το σ' εμάς επερχόμενο και, προσμένοντάς το, ήδη στο παρόν μας είμαστε προσανατολισμένοι σ' αυτό.

Στο "έχω" του έχω-χρόνο δείχνεται η πηγαία χρονική φύση της ύπαρξης. Και μάλιστα καθίσταται ορατό ότι η ανθρώπινη ύπαρξη καθαυτή και εν εαυτή είναι εξαρχής χρονικής φύσης καθόσον, ως ανθρώπινη χρονικότητα, δεν είναι ένα αφεαυτού υφιστάμενο πράγμα εν είδει αντικειμένου αλλά "χρονίζει" συνεχώς, εμφανιζόμενη ως οι τρόποι συμπεριφοράς μας απέναντι σ' αυτό που μας συναπαντά. Το έχω-χρόνο για μια δυνητική συμπεριφορά προς αυτό που συναπαντά απαρτίζει την διαμονή του ανθρώπου στον κόσμο. Αυτή χαρακτηρίζεται από το ότι σ' αυτήν μας δίνονται συνάμα και ομοπηγαία τα επερχόμενα, τα παρόντα και τα παρελθόντα. Αυτό το χρονικό τρίπτυχο της ανθρώπινης διαμονής στον κόσμο αποφέρει κάθε φορά ένα έχω-χρόνο για κάτι. Αποδίδει κάθε "τότε", κάθε "τόρα", κάθε "πριν" μιας ανθρώπινης ύπαρξης. Δεν είναι τυχαίο που λέμε για έναν άνθρωπο που πέθανε: Μας άφησε χρόνους. Αυτό μπορεί να λέγεται μόνον επειδή η ανθρώπινη ύπαρξη καθαυτή είναι χρονικότητα. Οι άνθρωποι: οι "χρόνιοι". Ως άνθρωποι είμαστε κάθε φορά η ίδια η χρονική μας φύση, είμαστε μόνον ένα έχω-χρόνο για...

Όμως αν είναι έτσι, δεν μπορεί να υπάρχει και καμιά ψυχοθεραπευτική διαδικασία που θα ανελίσσονταν σαν διαδοχή από ένα κάτι, τρόπον τινά μέσα σ' ένα δοχείο χρόνου που θα επικάθονταν στον άνθρωπο απ' έξω. Πολύ περισσότερο αναλυτής και αναλυόμενος επίσης υπάρχουν πάντα μόνον έτσι που να έχουν χρόνο ο ένας για τον άλλο, εκτελώντας τον και αναλώνοντάς αυτόν, και μαζί και τον εαυτό τους, την ύπαρξή τους στην συναλληλία δίπλα στα ίδια πράγματα του κοινού τους κόσμου. Οι χρώμοι των δύο κοσμικών διαμονών αναλώνονται καλά όταν στην συναλληλία του ψυχοθεραπευτή και του συντρόφου του η πιο μεγάλη κι ελεύθερη ανοιχτότητα του θεραπευτή στον κόσμο μπορεί να ενθαρρύνει τον νοσηρά ανελεύθερο ασθενή ώστε, μέσω αυτής, να έχει όλο και περισσότερο χρόνο και για πράγματα που τον πίεζαν μεν από πάντα, όμως δεν είχε χρόνο γι' αυτά διότι τα απέφευγε ανελεύθερα, αγχωμένος ή αηδιασμένος ή ντροπαλός, και προσέφευγε σε άλλα κι έτσι τα απωθούσε μακριά του.

Γι' αυτό κανένα ψυχοθεραπευτικό συμβάν δεν νοείται ως πρό-οδος με το κοινό ή με το σύγχρονο-επιστημονικό νόημα μιας ανέλιξης διεργασιών μέσα σ' ένα δοχείο ψυχής ή χρόνου αλλότριο προς τον άνθρωπο. Πολύ περισσότερο και η ψυχοθεραπευτική συμπεριφορά καθαυτή είναι καταρχήν ανοιχτής και χρονικής φύσης καθόσον όλο και περισσότερο δίνει στους ασθενείς χρόνο για την πραγμάτωση όλο και πιο ποικιλόμορφων δυνατοτήτων συμπεριφοράς απέναντι σ' αυτά που τους συναπαντούν μέσα από το ανοιχτό του κόσμου τους. Επομένως ψυχοθεραπεία είναι επέκταση της πραγμάτωσης της πρωταρχικής χρονικότητας του ανθρώπου, και μαζί κι αυτού του ίδιου. Διότι ο άνθρωπος είναι ουσιαστικά και αποκλειστικά ο χρονισμός, που θα πει: η εκτέλεση και η φορά στην επιφάνεια υπαρξιακών δυνατοτήτων που του δόθηκαν. Με άλλα λόγια οι λεγόμενες ψυχοθεραπείες ελευθερώνουν τους αλλοτινά ανελεύθερους, εν πολλοίς άχρονους-ανιστορικούς ασθενείς προς ένα όλο και περιεκτικότερο έχω-χρόνο το οποίο πάντα διατηρεί τα παρελθόντα, προσδέχεται τα παρόντα και προ-υποδέχεται τα μέλλοντα που αποζητούν να τον αφορούν.

Στο φως της ανάλυσης του Dasein σ' αυτήν την μορφή δείχνεται η θεμελιακή ιδιοσυστασία του ανθρώπου που απαρτίζει ή συνιστά την ύπαρξή του στις υγιείς και στις άρρωστες μέρες του. Όμως έτσι φανερώνεται και αυτό που συνήθως αποκαλείται "ψυχοθεραπευτική διαδικασία". Βέβαια η ανάπτυξη που ακούσατε, με το τηλεγραφικό της ύφος από τον λίγο χρόνο που είχαμε, δεν βαυκαλίζεται ότι άνθρωποι, που απ' αυτήν ήρθαν σε μια πρώτη επαφή με την daseins-αναλυτική κατανόηση του ανθρώπου, μπόρεσαν και να την διακρίνουν επαρκώς. Θα ήταν ήδη πολύ αν δόθηκαν κάποιες υποδείξεις της δυνατότητας ότι η

ανθρώπινη ύπαρξη γενικά, και η λεγόμενη "ψυχοθεραπευτική διαδικασία" ειδικότερα μπορούν να ιδωθούν και μέσα από ένα τελείως άλλο υπόβαθρο, ίσως μάλιστα για τον άνθρωπο επαρκέστερο απ' όσο ήταν δυνατό μέχρι τώρα. Εάν κανείς ακολουθήσει αυτές τις υποδείξεις, τότε προκύπτει πληθώρα νέων θεμελιακών ερωτημάτων σχετικά με την συνόλη μας θεραπευτική πολιτεία.

Όμως στην προοπτική της ανάλυσης του Dasein κάτι μπορεί να ειπωθεί ήδη σήμερα με βεβαιότητα και δίκαια. Διότι μέσα απ' αυτήν δείχνεται μια χάρη να έχει δοθεί σ' εμάς τους ψυχοθεραπευτές όπως σε λίγους άλλους ανθρώπους: κατά την άσκηση του επαγγέλματός μας να είμαστε παρόντες με έναν εξαιρετικά ανθρώπινο τρόπο. Σ' αυτό έγκειται βέβαια και το ιδιαίτερα ευτυχές του επαγγέλματός μας.

Μετάφραση: Κώστας Γεμενετζής